

בועז סנג'רו | הדרך להרשעת חפים מפשע

בועז סנג'רו 08.03.2011 00:50 עודכן ב: 06:46

במאמרו "הודאות שווא אינן הבעיה" ("הארץ", 1.3.11) אומר ניצב-משנה בדימוס ד"ר מאיר גלבוע, כי אין הוכחות אמפיריות לטענה ששיעור הרשעות השווא המבוססות על הודאות שווא הוא משמעותי; לדבריו, הטוענים מתבססים על מקרים בודדים שנחשפו בישראל, כמו פרשת עמוס ברנס וכנופיית מע"צ, ועל נתונים ממדינות אחרות.

ובכן, ראשית, העובדה שמספר המקרים שבהם הודתה מערכת אכיפת החוק בכישלון הם מעטים - איננה מספיקה כדי לבסס עליה את ההנחה האופטימית שאין בעיה. המערכת מאופיינת במה שד"ר מרדכי הלפרט ואנוכי מכנים במחקרנו האחרון "עקרון התאונות הנסתרות של המשפט הפלילי": בשונה מתחומים אחרים של חיינו, כגון תעבורה, הנדסה ורפואה - שם הכשלים מתגלים לנוכח התאונות, שהן גלויות - תאונות המשפט הפלילי, שהן הרשעות שווא של חפים מפשע, בדרך כלל אינן מתגלות. אין לנו "תקן זהב" שבאמצעותו ניתן לבדוק את נכונות ההרשעות לאחר סיום המשפט.

בנוסף, הליך הערעור מוגבל אצלנו באמצעות "הלכת אי-ההתערבות" (הלכת אי-ההתאמצות?), שלפיה בודקים רק את נכונות הקביעות המשפטיות של בית המשפט הראשון, וכמעט שלא בוחנים את קביעותיו העובדתיות. אך הרי רוב עיוותי הדין מקורם בטעויות עובדתיות, ולכן הליך הערעור לא מסוגל לתקן טעויות.

אשר לטענה, כי הנתונים מחו"ל אינם רלוונטיים לישראל - זוהי אופטימיות חסרת תקנה. כך, למשל, בפרויקט החפות האמריקאי, שנוסד בבית הספר למשפטים קרדוזו ב"ישיבה יוניברסיטי", ושבמסגרתו משווים בין דגימות גנטיות של אסירים לבין דגימות מזירות הפשע - כבר הוכחה חפותם של כ-250 אסירים שהורשעו באונס וברצח ושנידונו למאסר עולם או למוות. מדובר בכשני שלישים (!) מהמקרים שנבדקו. בזמנו ניסיתי לייסד פרויקט כזה בישראל, אך בירור עם הסנגוריה הציבורית ועם גורמים אחרים העלה שהרשויות, באופן שיטתי ובניגוד לחוק, השמידו את הדגימות. הנה חיזוק לעקרון התאונות הנסתרות של המשפט הפלילי.

בעשורים האחרונים הצטברו די מחקרים בעולם על הודאות שווא והרשעות המבוססות עליהן, עד כי המתעלם מהם הוא החוטא ב"הטיית האישוש", שאותה מייחס גלבוע לפרופ' ישעיה נבנצל. כך, למשל, נמצא, כי בלחץ החקירה צפויים להודות לא רק נחקרים חלשים; וכי חוקרי המשטרה, התובעים והשופטים אינם מסוגלים לזהות את הודאות השווא. השופטים אמנם ממשיכים לייחס משקל מכריע ל"פרטים מוכמנים" מזירת העבירה המשולבים בהודאה, ומניחים שאם הנחקר ידע לספר עליהם משמע שהוא קשור לעבירה. אך במחקרו של ברנדון גארט, מבית הספר למשפטים של אוניברסיטת וירג'יניה, התברר שמתוך 38 הודאות שווא, שהובילו להרשעות שווא שנחשפו בפרויקט החפות - ב-36 הופיעו "פרטים מוכמנים" למכביר. חוקרי המשטרה - בין במודע ובין שלא במודע - "מזהמים" את ההודאות.

במחקר חדש על הודאות, המתפרסם אצלנו בכתב העת "מחקרי משפט" ובארה"ב בכתב העת של אוניברסיטת מישיגן, ד"ר הלפרט ואנוכי מראים, כי משקלה הנכון של ההודאה הוא כה נמוך, עד כי יש לבצע היפוך בתפישת ההודאה: להפסיק לראות בה ראייה מרכזית שדרוש לה רק סיוע, ולראותה רק כסיוע אפשרי לראיות חזקות אחרות - אם ישנן.

לטענת גלבוּע, החברה לא יכולה להרשות לעצמה שינוי במעמד ההודאה. ראשית, הוא מאשר בכך שהשיטה נסמכת על הודאות. שנית, הנחתו כי לא ניתן לפענח פשעים בהתבסס על ראיות אובייקטיביות, שאותה הוא "מוכיח" באמצעות הנתון שלפיו רוב ההרשעות מבוססות אצלנו על הודאות, אינה משכנעת. שלישית, החשש שלו מחוסר הרתעה מנגד חזיתית להערכות שלפיהן אנו ניצבים נוכח פליליות-יתר ואכיפה מיותרת של עבירות מיותרות. לבסוף, אפילו אם היה גרעין אמת בחשש זה, שיטה רעה יש לבטל ולבנות במקומה שיטה חדשה, טובה וצודקת יותר. הרשעת חפים מפשע היא העוול הגדול ביותר שגורמת המדינה - ובאופן שיטתי - לאזרחיה.

פרופ' סנג'רו הוא ראש החטיבה למשפט פלילי ולקרימינולוגיה במרכז האקדמי למשפט ולעסקים עמוס ברנס עם אולגה זדורוב, אשתו של רומן זדורוב. להודאות משקל רב בהרשעות שווא

